

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Analýza dopadů brexitu na území Gibraltarů

Nina Vilčeková

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Analýza dopadů brexitu na území Gibraltarů

Nina Vilčková

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Zákřavský, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Děkuji PhDr. Jiřímu Zákravskému, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné připomínky a dobré rady při konzultacích nad touto bakalářskou prací.

OBSAH

1. Úvod.....	6
2. Historický vývoj a význam Gibraltar.....	9
2.1 Utrechtská mírová smlouva jako determinant sporu	10
2.2 Význam Gibraltar pro aktéry sporu	13
3. Budování gibraltarské identity a koncept gibraltarství.....	17
3.1 Gibraltarství a vnímání Spojeného království	20
4. Pobřevitový Gibraltar	22
4.1 Status quo	23
4.2 Sdílená a španělská suverenita	26
4.3 Osamostatnění/dekolonizace	27
5. Závěr.....	30
6. Seznam literatury	32
7. Resumé	35

1. Úvod

Gibraltar, jakožto zámořské území Spojeného království, se stal součástí Evropského společenství v roce 1973. Evropské společenství, jako nadnárodní aktér, poskytuje prostor pro politickou diskuzi, který dává státům, regionům a dalším substátním jednotkám opodstatnění a možnost realizace jejich národních zájmů. V tomto procesu dochází k interakci příslušných zájmů těchto jednotek, což napomáhá pocitu vlastní důležitosti a opodstatnění svých požadavků (Košťál 2009: 34). Právě tento důsledek regionální politiky napomáhá vnímání Gibraltarů a jeho obyvatel jako regionálně významného aktéra, který dává svou výjimečnost značně najevo. Ústředním tématem této bakalářské práce je brexit a jeho dopady na území Gibraltarů. V tak široce definovaném názvu lze zaměřit pozornost na řadu elementů ovlivňujících tyto dopady. Já jsem se rozhodla orientovat na etnizaci, národní identitu a její vliv na budoucnost Gibraltarů, právě proto, že podmínky obyvatel, kteří jsou de facto závislí na sousedním španělském regionu, se s brexitem značně promění.

Cílem mé práce je ukázat možné scénáře vývoje Gibraltarů po vystoupení Spojeného království z Evropské unie. Jaké aspekty napomohly k vytvoření specifické gibraltarské identity? Je tato identita natolik silná, aby vedla k osamostatnění (dekolonizaci)? Existují takové úvahy mezi obyvateli či politickou reprezentací tohoto zámořského území? Samotný výsledek referenda o pokračování členství Spojeného království v Evropské unii byl těsný, nikoli však na Gibraltarů, kde se přes 95 % obyvatel vyslovilo pro setrvání (The Electoral Commission nedatováno). Tento ukazatel značí, že toto území nahlíží na Evropskou unii a na výhody či nevýhody plynoucí z členství zcela jinak než Lamanšským průlivem oddělená Velká Británie. Je možné, aby ono vnímání Evropské unie prohloubilo propast vzájemných vztahů a aby obyvatelé Gibraltarů využili dlouhotrvající návrh Španělského království k přiřazení?

V první části své práce se zaměřím na historické okolnosti sporu Spojeného království a Španělska, determinované Utrechtskou mírovou smlouvou z roku 1713. Tento dokument je základem argumentačních postojů obou stran sporu a představuje porážku španělského velmocenského postavení a počátek britské nadvlády, která se udržela až do 20. století. Spolu s uvedením do kontextu sporu objasním historický

i současný význam Gibraltarů jak pro Spojené království, tak pro Španělsko. Pro Velkou Británii mělo ono území především vojensko-strategický význam, který se značně proměnil po pádu režimu Francisca Franca, kdy se Španělsko stalo spojencem Spojeného království v Severoatlantické alianci. Důvody Španělského království pro opětovné získání území jsou zcela odlišné. Na jejich základě stojí zachování územní celistvosti země spolu s historickou křivdou, kterou britské zámořské území na Pyrenejském poloostrově připomíná.

Ve druhé části své práce budu pracovat s budováním gibraltarské identity. Které interní a externí vlivy napomohly utvoření této identity? Pojetí gibraltarství je založeno na snaze vymanit se z percepce obyvatelů jako Britů či Španělů. Počátky identifikace s územím Gibraltarů můžeme pozorovat již v 19. století, nicméně nás budou zajímat především 80. a 90. léta 20. století, která jsou spojena s vládou Joa Bossana. V tomto období vznikají instituce, které etnizaci podporují. Na základě započatých vyjednávání Velké Británie se Španělskem ohledně problematiky Gibraltarů se tamější politická scéna snaží o liberalizaci správy a vytvoření vlastní politiky podporující gibraltarské zájmy. Jedním z atributů je zavedení gibraltarské libry a intenzifikace vazeb se sousedním španělským regionem.

Poslední část věnuji problematice Gibraltarů ve spojitosti s brexitem. Obyvatelé Spojeného království Velké Británie a Severního Irska se na základě vypsání referenda rozhodli opustit Evropskou unii v červnu 2016. Přes všechny kroky, které bude potřeba udělat, aby se britské území vyvázalo z unijní legislativy a integračních struktur, bude na Gibraltar působit jeden zásadní externí vliv. Brexit Španělsko vnímá jako příležitost pro redefinici vztahu s Gibraltarem, čehož se bude snažit dosáhnout návrhy na sdílenou suverenitu nad územím či nabídkou trvalého přičlenění. Jak ale španělští představitelé odůvodňují znovunabytí Gibraltarů? Tímto se opětovně dostáváme k již zmíněné Utrechtské mírové smlouvě, která je základem sporu. Tato smlouva totiž počítá s tzv. předkupním právem, které upřednostňuje Španělsko, pokud by se Spojené království rozhodlo postoupit toto území. Pro změnu správního statusu je ale zapotřebí rozhodnutí obyvatel Gibraltarů, kteří chovají ke Španělsku odměřený postoj.

Jelikož se část mé práce věnuje historickému vývoji, budu v této souvislosti používat faktografické prameny v knižní podobě, které vývoj náležitě popisují. Národní identita a etnizace obyvatel Gibraltaru je ústředním motivem pramenů dostupných na internetových portálech, na kterých se toto téma dává rovněž do souvislosti s brexitem. V této souvislosti mi byl nápomocný projekt *Bordering on Britishness*, který mapuje vývoj gibraltarské identity, pod vedením A. Canessy z University of Essex. Autoři, se kterými budu pracovat, jsou jak britští (P. Gold) a španělští (A. del Valle Gálvez), tak gibraltarští (A. Canessa, K. Azopardi). S tak širokým spektrem názorů a myšlenek lze dospět k zajímavému poznání, jak je tento již přes tři sta let starý spor interpretován. V souvislosti s brexitem jsou nejčastěji dostupné internetové prameny z periodického tisku, protože téma dopadů brexitu na území Gibraltaru ještě není dostatečně prozkoumáno.

2. Historický vývoj a význam Gibraltarů

Gibraltar tvoří území na jižním cípu Pyrenejského poloostrova, které vybíhá do Středoziemního moře. Jeho území, rozléhající se na ploše 5 km², ze západu obklopuje Algeciraský záliv a z jižní strany Gibraltarský průliv. Tento průliv je široký 21 kilometrů a odděluje evropské a africké pobřeží. Hlavní dominantou přístavu a města Gibraltar je Gibraltarská skála, kvůli které bývá Gibraltar také zkráceně označován jako Skála, angl. The Rock či šp. El Peñón. V důsledku arabských výbojů bylo území pojmenováno Džebel al-Tarik (Tarikova hora), dle jména berberského vládce Táríka ibn-Sijáda, který území ovládl v 8. století. Zkomolením tohoto pojmenování vznikl současný název Gibraltar. Během maurské přítomnosti na Pyrenejském poloostrově byl Gibraltar několikrát dobyt španělskými vojsky, nicméně definitivně byl přičleněn ke Španělskému království až v roce 1501 (Malenovský 2013: 6). Po získání Gibraltarů zde byla na žádost královny Isabely Kastilské vybudována pevnost, která je dodnes spolu se zlatým klíčem vyobrazena na gibraltarské vlajce. Zlatý klíč měl symbolizovat strategický význam pro celé Španělsko. Se změnou vlastnictví nad pevností a městem Gibraltar nyní klíč symbolizuje přístup Britů ke Středoziemnímu moři (Michot 2015: 348–349).

Na počátku 18. století, v důsledku vypuknutí války o španělské dědictví, se Gibraltarů zmocnila anglicko-holandská armáda pod vedením admirála sira George Rooka. Tento krok později stvrdila Utrechtská mírová smlouva z roku 1713, která oficiálně postoupila Gibraltar Spojenému království. Spolu s územními zisky jak Gibraltarů, tak Menorky, získalo Spojené království i významné výsady ve španělských državách, jako bylo například právo na obchod s otroky (tzv. asiento) a každoroční vyslání jedné lodě do Jižní Ameriky (navío de permiso) (Campistol 2007: 326). Utrechtská mírová smlouva, přesněji její článek X, jako nejvýznamnější determinant britsko-španělského sporu, bude podrobněji rozebrán níže.

Během 19. století se charakter Gibraltarů pomalu změnil. S rostoucím počtem civilního obyvatelstva na této vojenské základně vznikají instituce, které nejsou čistě vojensko-správního typu. Počátky gibraltarské samosprávy se datují od roku 1817, kdy vzniká Burzovní a obchodní knihovna, která se spolu s Burzovním výborem stala

neoficiální institucí hájící zájmy obyvatel Gibraltaru. Její činnost přispěla k uznání Gibraltaru jako královské kolonie v roce 1830 (Azopardi 2009: 31). Tímto krokem britská vláda potvrdila existenci civilního obyvatelstva a v návaznosti byl zřízen Magistrát ke správě záležitostí města, Nejvyšší soud a Metropolitní policejní sbor. Během epidemie cholery a žluté zimnice v roce 1865 byl ustanoven Sanitární řád Gibraltaru, který sloužil na ochranu veřejného zdraví. Pozitivem této nevládné situace bylo rozšíření civilní samosprávy, jelikož v rámci Sanitárního řádu vznikla tzv. sanitární komise, tedy dvanáctičlenná komise, kde čtvrtinu obsazovali civilisté a zbytek vojenští představitelé. Po první světové válce byla komise nahrazena Městskou radou (Košťál 2009: 43–44).

V současné době obývá Gibraltar přibližně 38 000 obyvatel a toto území je jedním ze čtrnácti britských zámořských území. Mezinárodním společenstvím je i nadále považován za kolonii, jinými slovy je to nesamosprávné území, které čeká na dekolonizaci. Toto rovněž potvrzuje zařazení Gibraltaru na seznam nesamosprávných teritorií OSN. O tom, jak by měla dekolonizace vypadat, mají aktéři sporu různé představy (Malenovský 2013: 17).

Dlouholetý spor Spojeného království a Španělska prošel mnoha stádii vývoje. Přes násilné snahy o znovunabytí území po blokádu za režimu Francesca Franca až k zahájení diplomatických jednání, která dodnes nepřinesla žádné řešení sporu. Španělsko opakovaně přišlo s návrhem sdílené suverenity nad Gibraltarem, který bude blíže rozebírán ve třetí části mé práce. Tyto návrhy Gibraltáňané odmítli a nadále projeví vůli zůstat pod britskou správou. Konfliktní potenciál tohoto sporu je v současnosti nízký i z důvodu britsko-španělského spojení v řadě mezinárodních organizací.

2.1 Utrechtská mírová smlouva jako determinant sporu

Jak bylo zmíněno výše, Utrechtská mírová smlouva je zásadní dokument, na kterém stojí spor Spojeného království a Španělska. Jedná se o několik smluv, vyjednaných a podepsaných v Utrechtu a Rastattu v letech 1713–1714. Těmito

dokumenty byla ukončena válka o španělské dědictví a rovněž byly zmařeny snahy Francie o hegemoniální postavení v Evropě (Campistol 2007: 326).

Samotný článek X, který je pro tuto práci důležitý, uvádí, že „Španělsko osobou katolického krále a jeho dědiců přenechává koruně Velké Británie plné a úplné vlastnictví města a hradu Gibraltaru s přístavem, opevněním a pevnostmi celek vytvářející, vzdává se tohoto majetku, aby mohl být užíván (Velkou Británií) navěky“ (Košťál 2009: 41–42). Tato pasáž jasně říká, že právo na vlastnictví Gibraltaru bylo postoupeno Spojenému království.

Další důležité ustanovení, které částečně limitovalo britské působení na Gibraltaru je, že „uvedený majetek bude poskytnut Velké Británii bez jakékoliv územní jurisdikce a bez jakékoliv otevřené pozemní komunikace s okolním světem“ (Gibnet nedatováno). Španělsko se snažilo ochránit své území před podvodným obchodem v oblasti přímo sousedící s Gibraltarem. V článku X se rovněž vyskytuje pasáž, která zakazuje vstup na území Gibraltaru pro Židy a Maury. V současnosti obě strany sporu toto ustanovení považují za irelevantní a dohodli na vypuštění této pasáže (Malenovský 2013: 7).

Poslední částí smlouvy, pro španělskou argumentaci velice důležitou, je stanovení tzv. předkupního práva. Tedy v případě, že Velká Británie bude považovat za vhodné „poskytnout, prodat nebo jakýmkoliv způsobem odcizit majetek města Gibraltar, souhlasí se s tím, že přednost bude dána španělské koruně před ostatními“ (Gibnet nedatováno). Pro Spojené království plyne povinnost opětovně poskytnout suverenitu nad Gibraltarem, pokud by správa nad tímto územím měla být změněna či převedena na třetího aktéra. Třetím aktérem by mohl být i gibraltarský lid.

Argumentační postoj Spojeného království k výkladu článku X vychází z předpokladu, že pojem vlastnictví a svrchovanost mají stejný význam. Španělsko na Velkou Británii převedlo vlastnictví, tedy i svrchovanost nad městem a hradem Gibraltaru. Užívání těchto objektů bylo postoupeno Spojenému království úplně, bez jakéhokoliv omezení. V případě svrchovanosti je tomu rovněž tak, jelikož jak uvádí Malenovský (2013: 7), „vládce, suverén, byl v tehdejší civilistickém pojetí suverenity považován za vlastníka příslušného území.“ Značnou relevanci má

i tvrzení, že převedení území bez předání suverenity je nemožné. Utrechtská mírová smlouva výslovně uvádí jistá omezení pro Velkou Británii, ať už se týkaly obchodu či zamezení vstupu na území pro Židy a Maury. Proto lze tedy předpokládat, že pokud by mělo být omezeno i vlastnictví/svrchovanost, článek X by to jasně uvedl (Malenovský 2013: 7). Na těchto základech stojí argumentace Spojeného království, které je jak vlastníkem, tak suverénem nad Gibraltarem.

Postoj Španělska k článku X sice není tak pevný jako ten britský, nabízí však několik tvrzení hodných k zamyšlení. Základem argumentační linie tvoří rozdílnost pojmů vlastnictví a svrchovanost, kdy Velké Británii bylo přiděleno pouze vlastnictví města Gibraltar. Důkazem je jmenovitý výčet všech převedených objektů, tedy města, hradu, přístavu, opevnění a pevnosti. Suverénem nad územím, na kterém se tyto objekty nacházejí, je Španělské království. Dále španělští představitelé poukazují na fakt, že dobové dokumenty 18. století již zohledňovaly a konkrétně používaly termíny vlastnictví a svrchovanost, nikoli ale jako synonyma. Příkladem je smlouva, na základě které se francouzský král Ludvík XV. vzdává územního nároku, tedy svrchovanosti, nad Falklandy (Malenovský 2013: 9). Španělské království počítá s výkladem vlastnictví jako s právem připsané věci pouze užívat a libovolně s nimi nakládat. Tento výklad nicméně činí článek X zcela nelogický a zbytečný. Spojené království svrchovanost nad územím vykonává, aby došlo k zajištění veřejného pořádku jak pro vojenské, tak civilní obyvatelstvo. Tento krok Španělsko toleruje a tím v podstatě potvrzuje, že vlastnictví území nelze od svrchovanosti oddělit (Malenovský 2013: 10).

Pasáž článku X, která počítá s tzv. předkupním právem, tvoří další část španělské argumentační linie. Právo Spojeného království jakkoliv nakládat se subjekty uvedené v článku X je nesporné. To platí i v případě rozhodnutí o zcizení a postoupení Gibraltar. Jakmile by tato situace nastala, Španělsko rozhodne, jak má být s těmito statky naloženo. Tato nadále existující pravomoc, pohledem Španělska, připouští Spojenému království vlastnictví nemovitostí, ale svrchovaná moc nad územím zůstává španělská (Malenovský 2013: 10).

Pozici Španělska a Spojeného království oslabuje koloniální minulost obou aktérů. Samotný Gibraltar bývá označován jako poslední kolonie v Evropě, občasně i v oficiálních dokumentech Evropské unie (Baczynska 2019). Španělsko se potýká s kontroverzí svých zámořských enkláv v podobě Ceuty a Melilly, které obklopuje území Maroka. Tato severoafrická země opakovaně vznáší nárok na zmíněná území. Paralela s Gibaltarem je v této situaci zajímavá. Stejně tak jako Gibraltar, jsou Ceuta a Melilla upomínkami španělského mocenského postavení, nicméně pro Maroko rovněž představují část svého území, které mu bylo shodou historických okolností zabráno. Osobou marockého krále Hassana II. byl Španělsku navrhnout koncept sdílené suverenity. Vývoj Gibraltarů sleduje Maroko velmi pozorně a vyčkává na vhodný okamžik, aby svůj nárok na Ceutu a Melillu uplatnilo (Košťál 2009: 141–142).

Je důležité zmínit také fakt, že jak Spojené království, tak i Španělsko zápolí s regionálními secesionistickými silami, které mají potenciál do budoucna ovlivnit vnitropolitický vývoj obou zemí. V případě Španělska se jedná o regiony Katalánska a Baskicka, které by v případě secese značně narušily územní celistvost Španělska, o jejíž znovuoobnovení se Španělsko tak usilovně snaží právě v souvislosti s Gibaltarem.

2.2 Význam Gibraltarů pro aktéry sporu

Na základě výše popsaných faktů je zřejmé, že oba aktéři sporu, tedy Spojené království a Španělsko, vnímají Gibraltar i nadále jako velice významný a důležitý. Význam Gibraltarů pro Velkou Británii byl po dlouhou dobu vojensko-strategický, nicméně v návaznosti na britsko-španělské spojenectví v řadě mezinárodních organizací je tento aspekt marginální. Pro Španělské království, které není vlastníkem ani suverénem nad Gibaltarem již přes tři sta let, je ono území spíše připomínkou zašlé slávy a nabouráním územní integrity této země. V této části své práce zhodnotím význam Gibraltarů pro oba aktéry.

Pro Spojené království je vojensko-strategický význam Gibraltarů v současnosti na ústupu. Během britské přítomnosti bylo území aktivně využíváno během válečného stavu, jelikož se na Gibraltarů nachází vojenská pevnost. V průběhu napoleonských

válek gibraltarská pevnost významně přispěla k britskému vítězství v bitvě u Trafalgaru. Po britsko-americké válce a ztrátě území v Novém světě se její pozornost zaměřila na oblast Středomoří. Gibraltar, spolu s Maltou a později i Kyprem, sloužil Spojenému království ke kontrole Středomoří. Jeho vojensko-strategický, ale i obchodní význam značně stoupl po otevření Suezského průplavu v roce 1869. Zároveň toto období výrazně napomohlo k obchodnímu rozkvětu Gibraltarů. Nicméně s pokrokem v lodní dopravě Gibraltar ztrácí na důležitosti. Nově představoval nadbytečnou zastávku lodí na cestě do Spojeného království (Michot 2015: 350). Klíčovou roli sehrál během druhé světové války, kdy bylo civilní obyvatelstvo evakuováno a pevnost tak přispěla k vylodění Spojenců v Itálii a severní Africe. Gibraltar tedy představuje upomínku na význam a velikost britského impéria.

Jako negativum lze označit ekonomickou zátěž, kterou Gibraltar pro Velkou Británii představuje. Během španělské blokády musela vynaložit značné finanční prostředky k zajištění stabilní situace obyvatel Gibraltarů. V současnosti nepřispívá situaci ani status tzv. daňového ráje či vnímání Gibraltarů jako klíčového bodu pro pašování nelegálního zboží.

Pohledem obyvatel Gibraltarů je Spojené království vnímáno převážně pozitivně. S postupnou devolucí a přiřknutím jeho obyvatelům možnost rozhodnout o svém osudu se britská role na tomto poloostrově stabilizovala. V návaznosti na počátky britsko-španělských vyjednávání, kdy gibraltarští zástupci nebyli přizváni, došlo k ochlazení vzájemných vztahů s Londýnem. Během 80. a 90. let, za vlády Joa Bossana, bylo posilování gibraltarské identity a vytvoření politiky značně nezávislé na Velké Británii prioritou (Košťál 2009: *passim*).

Španělské snahy o znovudobytí Gibraltarů byly zpočátku provázeny násilím. Nedlouho po britském nabytí území došlo ze strany Španělska k obléhání. Nejvýznamnějším bylo tzv. Velké obléhání v letech 1779–1783, ve kterém španělskou stranu podporovala Francie (Košťál 2009: 43). Dramatické ochlazení britsko-španělských vztahů způsobila blokáda Gibraltarů, která probíhala mezi lety 1969–1982, kdy došlo aspoň k částečnému otevření hranic. Ideovým základem pro vytvoření blokády byl tzv. Frankův unitarismus. Toto přesvědčení o soudržnosti španělského

území, odmítnutí práv národnostních menšin a nepřiznání regionální autonomie probíhalo během vlády Francesca Franca. Po jeho smrti v roce 1975 následovalo britsko-španělské vyjednávání, nicméně tyto restriktce vůči Gibraltaru nepolevovaly a byly součástí španělské strategie. Jako příklad nevlídných vztahů lze označit protigibraltarskou kampaň ze strany Španělska, kdy označilo obyvatelstvo Gibraltarů za pouhou civilní populaci vojenské základny a nikoli za národ. Tehdejší gibraltarský premiér Joshua Hassan toto tvrzení vyvrátil. Spolu se španělskou negativní kampaní, která pokračovala argumentací, že Gibraltáři nemají nárok ani právo činit rozhodnutí na území, které jim nepatří, zveřejnilo Španělsko plán, který nabízí Gibraltarů autonomii pod španělskou správou (Košťál 2009: 49–52).

Po uvolnění blokády následovalo období oteplování vztahů. Španělsko potřebovalo podporu Spojeného království při vstupu do Severoatlantické aliance a Evropského společenství. Od 80. let dochází k zintenzivnění vztahů mezi Gibraltarem a přilehlým španělským regionem (Košťál 2009: passim). Demokratizaci a vstup Španělska do Evropského společenství provázela i dohoda mezi Španělskem a Velkou Británií. Vznikla Bruselská deklarace, v níž se za tiché podpory gibraltarské politické reprezentace Spojené království a Španělsko zavázaly k vyřešení gibraltarské otázky. Deklarace byla podepsána při příležitosti jednání Rady ministrů Evropského společenství. Hlavním poselstvím deklarace bylo zavázání se k bilaterálnímu řešení otázky suverenity nad Gibraltarem a garance práva na zaměstnání a nabytí nemovitosti na území Gibraltarů pro španělské občany (Košťál 2009: 66). Gibraltar pro Španělsko představuje historickou křivdu na národní hrdosti a porážku, která je nesnesitelnější o to víc, že se jedná přímo o část kontinentálního území Španělska. V současnosti je Španělsko v patové situaci, kdy na jedné straně vznáší územní nárok na Gibraltar a musí se vypořádat se vznesením územního nároku ze strany Maroka na španělské državy Ceutu a Melillu. Na druhé straně s potýká s regionálními secesionistickými požadavky, převážně z Katalánska a Baskicka, a tak využívá Gibraltar jako sjednocující téma. Spojené království je na tom podobně, nicméně nesmíme zapomenout, že Gibraltar má statut zámořského území, není tedy integrální součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku.

Prizmatem obyvatel Gibraltaru je Španělsko, na základě svého nepřátelského postupu ve vyjednávání a ve spojitosti s násilnou gibraltarsko-španělskou historií, viděno negativně. V roce 1967 proběhlo na Gibraltaru referendum reagující na návrh o převedení suverenity na Španělsko spolu se značnou autonomií Gibraltaru. Obyvatelé Gibraltaru vyjádřili svou vůli pro setrvání pod britskou správou. Chladný postoj Gibraltářanů dokládá i výsledek referenda z roku 2002, navrhuující sdílenou suverenitu Velké Británie a Španělska, které mělo stejný výsledek a nezajistilo Španělsku alespoň částečnou správu nad územím (Modebadze 2013: 45). Za tento nevlídný vztah může i nedostatečná komunikace centrální vlády v Madridu vůči Gibraltaru. V současnosti platí na Gibraltaru nálada, kterou lze označit jako protišpanělskou.

3. Budování gibraltarské identity a koncept gibraltarství

Koncept národa se během minulého století značně proměnil. Negativní konotace nacionalismu, které se objevily po druhé světové válce, vystřídal vědecký zájem o bádání spojené s tímto fenoménem. Primordialismus, přístup, který pracuje s národem jako s odvěkou součástí dějin, postupem času ztrácí na významu a mnozí badatelé se kloní k názoru, jež prezentoval Ernest Gellner, který vnímá národ jako produkt nacionalismu. Definice a atributy národa, které dříve stály na etnických rysech, kultuře a jazyku, se rozšířily natolik, že v současnosti je i nadále obtížné přijít s univerzální definicí (Hroch 2009: 27). Neodmyslitelnou součástí valné většiny definic zůstává, že národ je skupina charakteristická kombinací několika druhů vzájemných vazeb a vztahů, jak jazykových a historických, tak ekonomických a politických. Pospolitost dané skupiny či společenství je jedním, ne-li nejdůležitějším znakem národa. Jak uvádí Benedict Anderson, národ je pomyslné společenství, kdy pomyslnost naznačuje fakt, že členové onoho společenství se nikdy nepotkají, nicméně představa tohoto společenství je v jejich mysli, pospolitost je tedy abstraktní (Anderson 2004: 243). Definice národa je založena na subjektivním vnímání a pro účely této práce je vhodnější, mluvíme-li o identitě. Jak se tedy utvářela gibraltarská identita a jaký vliv mělo období cílené podpory identifikace gibraltarství v 80. a 90. letech 20. století?

Gibraltarská identita se utvářela v průběhu druhé poloviny 20. století, tedy v období, kdy bylo toto území vystavené silnému vnějšímu tlaku. Samozřejmě již před touto dobou můžeme pozorovat identifikaci zdejších obyvatel s daným teritoriem, nicméně v souvislosti s gibraltarstvím, jak ho pojmáme dnes, je dané období marginální. Faktory, které napomohly k formování gibraltarské identity, lze rozdělit na vnější a vnitřní.

Mezi nejvýznamnější vnější faktory patří postoj Spojeného království, kdy svolilo k bilaterálnímu vyjednávání o statutu Gibraltarů. A to hlavně v období po konci blokády, v první polovině 80. let, kdy Španělsko dosáhlo částečné výhry za pomoci represivní strategie, kterou zvolilo pro navázání seriózního dialogu. Lze říci, že Španělsko obratně využilo situace, ve které se Spojené království nacházelo. Za prvé

se Velká Británie vypořádávala se stupňujícím se napětím v Severním Irsku a musela hledat možná řešení krize spolu s irskou vládou, severoirskými iredentisty a zastánci rozšířených pravomocí v Severním Irsku. Za druhé vedla Velká Británie válku o Falklandy s Argentinou a za třetí v průběhu 70. a 80. let sužovala Spojené království hospodářská krize. Nejenom, že vysoká míra nezaměstnanosti podněcovala úvahy o regionální devoluci, Velká Británie rovněž musela vynakládat značné finanční prostředky na přežití gibraltarské ekonomiky a musela zajistit veřejné blaho obyvatelům Gibraltarů během španělské blokády (Košťál 2009: 68–69).

Druhým faktorem, o nic méně důležitým, je vliv Španělska a jeho komunikace vůči Gibraltarů a jeho obyvatelům. Prizmatem Španělska je toto území pořád vnímáno jako neprávem odcizená část vlastní země, kdy jeho obyvatelé jsou kulturně a etnicky více Španělé nežli Britové. Po definitivním odstranění blokády v roce 1985 se Španělsko prakticky nepokouší obnovit ztracenou důvěru Gibraltářanů (Košťál 2009: 85). Symbolem vzájemných negativních vztahů se staly hraniční kontroly, kdy na základě své taktiky Španělé schválně zdržovali přeshraniční přechod. Tyto externí vlivy výrazně přispěly k vytvoření národně orientované a sebevědomé politiky formující gibraltarskou identitu (Gold 2010: 9).

Nyní se dostáváme k faktorům vnitřním, tedy k vývoji gibraltarské identity a vnímání společnosti na daném území. Charakter společnosti je determinován relativně malým územím, na kterém se Gibraltar nachází, z čehož je část nepřístupná z důvodu přírodních poměrů a zároveň se na jižním cípu nachází britská vojenská základna. Pro zdejší společnost městského typu představuje hranice jeden z nejvýznamnějších prvků vlastní identity. Jelikož je Gibraltar poloostrov, valná část jeho území je obklopena Středozemním mořem a jediná pevninská hranice, která se tohoto území dotýká, je se Španělskem. První kontakt se Španěly je pro Gibraltářany v podobě pravidelných hraničních kontrol. Ty, jak bylo zmíněno výše, byly charakteristické častým zdržováním a obstrukcemi (Bordering on Britishness 2019a). Na druhé straně již španělského území se nachází město La Línea de la Concepción. Město, které bývalo původně pevnostním systémem, je dodnes upomínkou násilné snahy Španělů o znovunabytí britské državy. Proto má tato hranice pro Gibraltářany

především obranný význam. To zdejší obyvatelstvo výrazně pocítilo po konci španělské blokády a úplném otevření hranic, jelikož došlo ke zvýšení kriminality, nezaměstnanosti a k dalším negativním socioekonomickým jevům. Rovněž se ukázalo, že ve srovnání se sousedním španělským regionem mají Gibraltárané vyšší životní úroveň (Bordering on Britishness 2019b). Nicméně právě z důvodu vysokých životních nákladů a omezeného přístupu k bydlení, obývá mnoho Gibraltáranů právě toto sousedící španělské území.

Pojetí gibraltarství významně upevnil jazyk. Většina Gibraltáranů je bilingvních, kdy angličtina je oficiálním jazykem, který se používá především v úředních stycích, ale čím dál tím víc se upevňuje její postavení, především kvůli mladé generaci. Tím, že Gibraltar přímo sousedí a intenzivně obchoduje se sousedním španělským regionem, je španělština rovněž využívána, nicméně její role je v současnosti na ústupu. Role španělštiny byla na Gibraltaru dominantní až do druhé světové války, kdy bylo tamní obyvatelstvo evakuováno do Spojeného království a anglicky mluvících částí Karibiku. K úpadku španělštiny výrazně přispěla i blokáda za Frankova režimu, v jejímž důsledku se Gibraltárané více ztotožnili s Brity. Používání španělštiny v současnosti na Gibraltaru referuje příslušnost k nižší společenské vrstvě (Bordering on Britishness 2019a).

Specifickým prvkem se stal místní dialekt yanito/llanito, podle něhož jsou Gibraltárané občas nazýváni Yanitos. Přesná definice tohoto jazyka není jasná, bývá označován jako dialekt andaluské španělštiny či jako prostá směsice angličtiny a španělštiny. Během 90. let tento dialekt zažíval největší rozkvět a byl skoro povýšen na statut gibraltarského národního jazyka. Yanito se stal ideálním nástrojem demonstrace svérázné lokální identity, která se odlišuje od Britů i Španělů. Přes snahy nacionalisticky orientovaných vlád Joa Bossana, (předsedy vlády Gibraltarů a lídra Gibraltar Socialist Labour Party, který vládl od roku 1988–1996) o zrovnoprávnění yanita a angličtiny, je tento dialekt v současnosti marginální, a to z důvodu výrazné změny postavení angličtiny. V posledních padesáti letech Gibraltárané považují angličtinu za rodný jazyk, který pro ně znamená jazyk, jímž mluví nejlépe (Canessa 2019: 8–11).

3.1 Gibraltarství a vnímání Spojeného království

Nyní se dostáváme k pojetí gibraltarství a dnešnímu vnímání Spojeného království. Původní obyvatelstvo nevojenského charakteru obývalo přelidněné obytné domy, kde docházelo k míšení přistěhovalců pocházejících z různých částí Evropy a britského impéria. Mezi nejvýznamnější skupiny patřili Janované, Židé, Indové a Malt'ané. Po britském převzetí suverenity nad Gibraltarem zde zůstal i marginální počet Španělů. Tito původní přistěhovalci, kteří se navzájem mísili, vytvořili základy pro dnešní pojetí gibraltarské identity. Nemalý podíl na vzniku gibraltarské identity měl vzdělávací systém a mezikulturní sňatky (Košťál 2009: 86). Propojování bylo završeno koncem 19. století. Jelikož byl význam Gibraltarů především vojenský, byla zdejšími příslušníky britské armády a námořnictva přirčena větší privilegia na úkor civilního obyvatelstva. Tento nerovný vztah se následně odráží i ve vztahu dnešních Gibraltářů k minoritám obývajícím toto území. Integrace nově příchozích skupin obyvatel ve 20. století, mezi něž patří Indové a Maročané, nebyla zcela dovršena. Valné části indické populace na Gibraltarě se integrace daří díky ekonomické úspěšnosti. Na druhou stranu Maročané jsou vnímáni jako negativní pozůstatek španělské blokády. V tomto období totiž nahradili levnou španělskou pracovní sílu, nicméně se řada z nich na Gibraltarě usadila (Košťál 2009: 88–89).

Exkluzivitu Gibraltářů, kdy do vnímání identity nebyly integrovány nepůvodní národnostní skupiny, retrospektivně vštěpovala do tamní kultury nacionalisticky orientovaná vláda Joa Bossana od 80. let. Ideálním typem pravého Gibraltáře se stal člověk, který byl potomkem původních přistěhovalců a používal jazyk yanito. V dané souvislosti vznikaly instituce, které měly tuto percepci gibraltarství upevňovat a zdůrazňovat odlišnosti Britů a Španělů. Mezi nejvýznamnější kroky upomínající gibraltarskou soběstačnou politiku v tomto období bezpochyby patřilo zavedení gibraltarské libry (Košťál 2009: 75). Aktivní politika sebeurčení dále zavedla zcela nový, čistě gibraltarský svátek, tzv. National day. Tato každoroční zářijová oslava je upomínkou referenda z roku 1967, kdy Gibraltáři odmítli převzetí suverenity Španělskem a byla jim přirčena autonomie ve správě vnitřních věcí (Gold 2005: 149). Významnou roli při vytváření pocitu unikátnosti Gibraltářů sehrál Gibraltarský fond národního dědictví, místní noviny The Gibraltar Chronicle a Gibraltarské muzeum,

keré se skrze reinterpetaci některých dějinných událostí snažilo ukázat výjimečnost tohoto území, jehož historie a obyvatelé nejsou „pouze součástí britské rodiny a kamínkem ve španělské botě“ (Košťál 2009: 106).

V rámci plánu ekonomické soběstačnosti Gibraltaru došlo k intenzifikaci regionální spolupráce. Gibraltarské investice do okolního španělského regionu přinášely značné výhody. V sousedním městě La Línea de la Concepción vznikla továrna na výrobu stavebních hmot, což gibraltarské vládě umožnilo zahájit dlouho očekávané rozšiřování tohoto území na úkor moře zasypáním hrází, kdy bylo v roce 1988 území Gibraltaru rozšířeno o plnou jednu šestinu (Košťál 2009: 76). Pasivně rezistentní přístup gibraltarské vlády k pokračujícím britsko-španělským jednáním byl obhajován právem rozhodnout o své vlastní budoucnosti. V roce 1992 Bossanova vláda oznámila plán ústavní změny, která navrhovala přenesení odpovědnosti za zahraniční a obrannou politiku Gibraltaru ze Spojeného království na Evropská společenství. V návaznosti na negativní reakci Londýna od tohoto plánu sociální demokraté ustoupili. Osmiletá vláda sociálních demokratů v čele s Joem Bossanem představovala výrazné osamostatnění Gibraltaru na Spojeném království. Gibraltar se stal významným a ekonomicky stabilním regionálním hráčem, to vše bohužel na úkor korupce a rostoucí nezaměstnanosti (Košťál 2009: 82–83).

V souvislosti s výše uvedenými trendy vývoje a vnímání společnosti na Gibraltaru je důležité zmínit, že každá generace vnímá svou identitu odlišně. Ta starší se přiklání k britské identitě, jelikož sama zažila evakuaci Gibraltaru během druhé světové války, a rovněž si uvědomuje výraznou podporu Spojeného království během španělské blokády. Na aktivní populaci středního věku již dolehly snahy o emancipaci na Velké Británii a lze zde pozorovat gibraltarské uvědomění, nicméně britský prvek, který silně souvisí s postupující dominancí angličtiny, je zde stále zakořeněný. Na druhou stranu mladá generace je více kosmopolitní. Nacionalistické tendence se u ní projevují zřídka a její pojetí identity stojí převážně na evropských či středomořských základech. Vztah se Španělskem nevidí a priori negativně a má tendenci vzájemného poznání a sdílení svých kultur, i přesto, že španělštinu neovládá (Bordering on Britishness 2019b).

4. Pobrexitový Gibraltar

Spojené království, spolu s Gibraltarem, přistoupilo do Evropského společenství v roce 1973. Během tohoto členství se participace na některých společných politikách Gibraltarů vyhnula. Mezi ty nejdůležitější vyjednané výjimky patří (ne)participace na celní unii a daňové politice. Pohledem Evropského společenství/Evropské unie lze identifikovat několik pozitivních a negativních aspektů systému nastaveného na Gibraltarů. Mezi jednoznačná negativa patří statut daňového ráje. Systém daňových úlev firmám a společnostem, které mají sídlo na Gibraltarů, poškozují konkurenci a deformuje lokální hospodářskou soutěž. Na druhou stranu s tímto souvisí jeden pozitivní aspekt. Gibraltar slouží jako ekonomická tažná síla jinak zaostalejšího jihu Pyrenejského poloostrova a poskytuje pracovní příležitosti pro řadu Španělů, kteří denně na Gibraltar dojíždějí (House of Lords 2017: 7). Další negativní prvek, který se na Gibraltarů vyskytuje, je fenomén pašeráctví. Osvobození od daně z přidané hodnoty je zneužíváno pro pašování tabáku, alkoholu či benzínu do sousedního Španělska, zároveň tyto pašerácké trasy slouží i pro pašování nelegálního zboží, hlavně hašiše (Košťál 2009: 151–153).

Brusel vnímá Gibraltar jako region Spojeného království, který je důvodem pře mezi Londýnem a Madridem. Postoj ES/EU k gibraltarské otázce je spíše pasivní, a to z důvodu všeobecně neakceptovatelných zásahů do suverenity národních států. I přes výhody a nevýhody, které Gibraltar přinesl, je role ES/EU v tomto sporu spíše mediační (Košťál 2009: 166).

V návaznosti na vnitropolitický vývoj ve Velké Británii bylo v roce 2016 vypsáno referendum o setrvání či odchodu Spojeného království z Evropské unie. Gibraltar se stal prvním zámořským územím Spojeného království, které mohlo participovat a tak se podílet na jednom z nejdůležitějších rozhodnutí v novodobé historii Velké Británie.

Obyvatelé Gibraltarů, jejichž hlasy se započítávaly do volebního obvodu South West England, vyslovili jednoznačnou podporu setrvání Spojeného království v Evropské unii. S celkovým výsledkem 95,9 % se Gibraltar stal místem s největším procentním podílem hlasů pro setrvání ze všech regionů, které v tomto referendu participovali. Nicméně konečné výsledky brexitového referenda potvrdily zcela jinou

náladu britské společnosti. Pro odchod z Evropské unie hlasovalo 51,9 % britských občanů (The Electoral Commission nedatováno). Politická reprezentace Gibraltaru formálně podpořila hnutí *Gibraltar stronger in Europe*, které bylo jednoznačně prounijní. Výsledek brexitového referenda na Gibraltaru ukázal, že toto území je s Evropou spjato nejenom ekonomicky, ale také kulturně a sociálně (Toszek 2019: 96). Rovněž naznačuje, že v Gibraltaraňané mají k Evropské unii spíše pozitivní vztah, na rozdíl od majoritní společnosti ve Spojeném království. V návaznosti na výsledek referenda na Gibraltaru lze identifikovat několik důvodů podpory setrvání v Evropské unii. První z nich je jednotnost gibraltarské politické reprezentace a členů parlamentu. Na Gibraltaru neprobíhala oficiální kampaň pro odchod z EU. Druhým důvodem byla obava, že Španělsko využije brexit jako příležitost k vyřešení britsko-španělského sporu, což se následně potvrdilo. Gibraltaraňané vnímají uplatnění právních předpisů Evropské unie jako garanci před excesy negativně vnímaného sousedního Španělska. V neposlední řadě, jak uvádí gibraltarský ministerský předseda Fabian Picardo, evropské dotace byly cenným přínosem pro rozvoj regionu. (HM Government of Gibraltar 2016).

Brexit s sebou pro Gibraltar přináší čtyři možné scénáře vývoje tohoto území. První možností a zároveň i realitou současnosti je zachování statu quo. Gibraltar zůstal zámořským územím Velké Británie a spolu s ní i opustil Evropskou unii. Další dva scénáře zahrnují Španělské království, které brexit vnímá jako příležitost redefinice svého vztahu s Gibraltarem a dokončení jeho dekolonizace buď přičleněním, nebo skrze sdílenou suverenitu. Posledním scénářem vývoje Gibraltaru je možnost dekolonizace a vytvoření vlastního suverénního státu.

4.1 Status quo

Spojené království oficiálně opustilo Evropskou unii 31. 1. 2020, a to po schválení tzv. Brexitové dohody mezi Evropskou unií a Velkou Británií. Tato dohoda stanovuje pravidla vystoupení a obstarává právní jistotu britským i evropským občanům. V současné době probíhá tzv. tranzitní období, během něhož je unijní legislativa pořád platná, tedy pro britské i unijní občany a firmy se prozatím nic

nezměnilo. Toto období, které by mělo trvat do konce roku 2020, provází vyjednávání o budoucím režimu vzájemných vztahů a hledání kompromisu v podmínkách obchodu. Brexiová dohoda obsahuje tzv. protokol o Gibraltaru, který zdůrazňuje snahu o zabránění jakýchkoliv negativních dopadů na území Gibraltarů a okolních oblastí. Dohoda rovněž ustanovuje vznik specializovaného výboru, jenž bude dohlížet na implementaci tohoto protokolu a dodržování stávajících práv. Ty jsou v textu dohody popsány značně obecně a v zásadě pouze deklarují stávající spolupráci. Samotné uspořádání Gibraltarů bude projednáno během nynějšího tranzitního období (HM Government 2019: 444–451). Je nutno dodat, že v případě neakceptovatelnosti vyjednaných pravidel má Španělské království jako členský stát Evropské unie právo veta. To ho dostává do stabilnější pozice při vyjednávání lepších a výhodnějších podmínek ohledně Gibraltarů.

Ekonomická transformace Gibraltarů společně se snahou o minimalizaci závislosti na penězích z britského rozpočtu učinila z terciárního sektoru hlavní příjmovou kategorií na poloostrově. Společně s přístupem na jednotný trh Evropské unie v oblasti služeb tak tvoří základní nástroj pro hospodářský rozvoj Gibraltarů. Sektor online hazardních her (online gaming) a sektor finanční tvoří největší podíl (40 % HDP) na gibraltarské ekonomice a vytváří tak plnou čtvrtinu veškerých pracovních míst (House of Lords 2017: 7). Toto odvětví gibraltarské ekonomiky se primárně soustředí na britský trh, nicméně se v návaznosti na brexit může zvýšit evropská konkurence. Strategií gibraltarské vlády je zaměřit se na vylepšení obchodních vztahů se Spojeným královstvím, které by udržely stabilitu gibraltarské ekonomiky (HM Government of Gibraltar 2016).

Nejpalčivějším problémem se jeví být dopady na volný pohyb pracovní síly. Denně na Gibraltar za prací dojíždí přibližně 10 tisíc lidí, což je ekvivalent 40 % pracovních míst na tomto území (House of Lords 2017: 7). Nicméně se nejedná pouze o španělské občany, jelikož řada Gibraltáranů obývá sousední území z důvodu levnějších životních nákladů. Je důležité rovněž zmínit, že přes hranice je Gibraltar zásobován energeticky či potravinově a veškerý vyprodukovaný odpad je odvážen do Španělska. Vzhledem k tomu, že kolem 93 % turistů projde hraničním přechodem, tak

by v případě omezení propustnosti hranice, pravděpodobně utrpěl ztrátu i turistický ruch (HM Government of Gibraltar 2016). Dohoda ohledně režimu hranic musí být založená na kompromisu, jelikož Gibraltar je zdrojem pracovních příležitostí pro španělské občany. V návaznosti na tento fakt projevil ministerský předseda Fabian Picardo zájem o vstup Gibraltarů do schengenského prostoru. To by pro Gibraltar znamenalo garanci volného přechodu hranic se Španělskem bez nutnosti dokladové kontroly. Tím by se Gibraltar zařadil například k Lichtenštejnsku, které rovněž není členem Evropské unie, ale je součástí schengenského prostoru. Toto řešení vzniklé situace by omezilo španělskou vyjednávací výhodu, pokud by se v rámci své strategie rozhodlo výrazně omezit pohyb přes hranici (Euractiv 2020). V případě, že se na konci přechodového období nepodaří sjednat dohodu, která by byla přípustná jak pro Spojené království, tak pro státy Evropské unie, hranice mezi Gibraltarem a Španělskem se stane vnější hranicí Evropské unie. To přinese stejný problém jako tzv. irská pojistka, tedy nastavení hranic mezi Severním Irskem a Irskem. Nicméně gibraltarsko-španělská hranice není tak diskutované téma jako je ta irská (O'Grady 2018).

Mezi obyvateli Gibraltarů vzrůstá napětí ohledně nejasné budoucnosti, kterou sebou brexit přinesl. I přes to Gibraltaráne výsledky referenda plně respektují, jelikož měli sami možnost rozhodnout v referendu o sdílené suverenitě nad svým územím. V roce 2002 to byla volba mezi Spojeným královstvím a Španělskem, nyní, pokud použijeme tuto analogii, to byla volba mezi Velkou Británií a Evropskou unií. Brexit lze vnímat i jako impuls k nastartování vnitropolitické a společenské debaty o směřování Gibraltarů. To bude ale možné až po definitivním ukončení brexitových vyjednávání a nastavení nového režimu fungování Gibraltarů a Spojeného království. Jak dalekosáhlé důsledky brexitu budou, lze posoudit až s odstupem času. Brexit rovněž může představovat riziko pro britskou vládu, právě v podobě Gibraltarů. Pokud se nepodaří vyjednat výhodné podmínky jak pro Velkou Británii, tak pro Gibraltar, toto zámořské území se opět promění v ekonomickou a humanitární zátěž.

4.2 Sdílená a španělská suverenita

Po britském převzetí suverenity nad Gibraltarem proběhlo ze strany Španělska několik pokusů o znovuzískání kontroly nad tímto územím. Ty měly z počátku násilný charakter, nicméně s demokratizací Španělska a vstupem do Evropské unie se tyto pokusy transformovaly do nenásilné formy. Mezi nejvýznamnější posun, kterému se Španělsku podařilo dosáhnout, patří zařazení Gibraltaru, coby britské kolonie, na seznam nesamosprávných území, které by měla být dekolonizovaná pod dohledem Zvláštního výboru Organizace spojených národů pro implementaci deklarace poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům, zkráceně nazývaného Výbor 24. Pohledem Španělska, které se řídí svým výkladem článku X Utrechtské mírové smlouvy, je svrchovanost nad územím Gibraltaru španělská. Jako součást španělského území je dekolonizace nepřipustná, protože by porušila územní celistvost země a tím i zásady Charty OSN. Jediným možným výsledkem dekolonizace má být předání správy nad Gibraltarem Španělsku. Tato argumentace opět odráží nejednotnost a dvojakost výkladu Utrechtské smlouvy, což je základ celého sporu (Malenovský 2013: 17–18).

Obyvatelé Gibraltaru v minulosti měli možnost vyjádřit svůj názor na potenciální španělskou správu, a to v podobě dvou referend. První se odehrálo v roce 1967 a Gibraltárané volili mezi svrchovaností britskou či španělskou. To druhé proběhlo v roce 2002 a předmětem byla nabídka sdílené suverenity jak britské, tak španělské (Modebadze 2013: 44). Pokud by tedy došlo k dekolonizaci pohledem Španělska, jednalo by se spíše o rekolonizaci či násilnou integraci. Nastal by totiž scénář španělské suverenity, kterou Gibraltárané opakovaně odmítli.

Pro Španělské království znamená výsledek brexitového referenda příležitost redefinovat vzájemný vztah s Gibraltarem. Důkazem je opětovná nabídka sdílené suverenity jako řešení problémů vzniklých v důsledku brexitu, která byla oficiálně předložena na podzim roku 2016. Základem tohoto návrhu je společná suverenita mezi Velkou Británií a Španělskem, kdy si Gibraltárané ponechají britské občanství a přibude jim i to španělské. Gibraltar si ponechá určitý stupeň autonomie, garantovaný i španělskou ústavou. Gibraltar by zůstal součástí Evropské unie

a Španělsko by převzalo odpovědnost za jeho zahraniční politiku. Hraniční opatření a kontroly by zcela zmizely (Valle Gálvez 2016: 22). Spojené království rovněž deklarovalo, že případná změna správy nad Gibraltarem musí být v souladu s vůlí Gibraltářanů. V tomto smyslu jsou britsko-španělská jednání v zásadě zbytečná. Jasně odmítnutí diskuze o tomto návrhu zaznělo ze strany gibraltarského ministerského předsedy Picarda. Gibraltar nikdy nezmění suveréna na úkor přístupu do Evropské unie a návrh Španělska vnímá jako využití vzniklé situace. Rovněž poukázal na ekonomické výhody sdílené suverenity, které z toho bude Španělsko mít (Reyes 2016).

Pokud bychom zhodnotili všechny aspekty sporu, zjistíme, že Španělsko nebude mít tak dalekosáhlé výhody z přičlenění Gibraltarů. Ekonomické výhody jsou v zásadě v tom, že Gibraltar je místem pracovních příležitostí pro okolní region, ale to se v případě brexitu a vyjednání uspokojující dohody nezmění. Historické aspekty sporu se zdají být dnes marginální. Gibraltar je pod britskou správou přibližně o jedno století déle, než byl pod španělskou, a to na základě řádně uzavřené smlouvy. To, že se Gibraltar nachází na Pyrenejském poloostrově, a tím narušuje územní celistvost Španělska, je zcestné tvrzení. Stačí si připomenout španělské enklávy Ceutu a Melillu, které perforují Maroko. Co se týče politického aspektu, víme, že Gibraltářané opakovaně odmítají španělské návrhy a o sjednocení nemají zájem. Ze španělské strany se tak spor o Gibraltar jeví jako čistě emocionální záležitost (Košťál 2009: 139).

4.3 Osamostatnění/dekolonizace

První úvahy o nezávislosti Gibraltarů se objevily v roce 1991, v období nacionalisticky orientované vlády Joa Bossana. Poprvé se v průzkumu veřejného mínění vyslovila majorita otázaných ve prospěch nezávislosti na Velké Británii. Nicméně musíme brát v potaz, že tato doba byla vyvrcholením protibritské nálady společnosti podporované vládou tehdejší sociální demokracie (Košťál 2009: 121).

Dekolonizace Gibraltarů pohledem Velké Británie je interním rozhodnutím samotných Gibraltářanů. To je deklarováno i v gibraltarské ústavě z roku 2006, která je odrazem moderního, nekoloniálního vztahu Velké Británie a Gibraltarů. Způsob uplatnění kolektivního práva na sebeurčení, jež si Gibraltářané zvolili, spočívá

v dobrovolném setrvání pod britskou správou. Odpovědnost guvernéra, jakožto zástupce britské královny, je nadále vyhrazená otázkám zahraniční politiky a vnější i vnitřní bezpečnosti. Na druhou stranu řada pravomocí guvernéra zůstává formální a ceremoniální povahy (Košťál 2009: 133). Ústava činí Gibraltar v zásadě autonomním ve vnitřních záležitostech, což ho staví na stejnou pozici po vzoru evropských ministátů, jako je například již zmíněné Lichtenštejnsko, San Marino či Monako. Tyto státy spojuje řada charakteristik, jako je malé území, na kterém se rozprostírají, orientace ekonomiky na finanční služby, turistický ruch a zároveň mnoho z těchto ministátů má statut daňového ráje. Malenovský uvádí, že tyto státy mnohdy nejsou schopné zajistit veškeré služby potřebné pro obyvatelstvo – jako příklad zmiňuje oblast vzdělávání či likvidaci odpadu (Malenovský 2013: 17).

Pokud si připomeneme ustanovení Utrechtské mírové smlouvy, přesněji její pasáž o tzv. předkupním právu pro Španělsko, je v potenciálním budoucím osamostatnění Gibraltarů problém. Tato smlouva výslovně nezakazuje posilování vnitřní autonomie na úkor britské správy, de facto ale zakazuje Spojenému království poskytnout nezávislost Gibraltarů. Privilegium tzv. předkupního práva zavazuje Velkou Británii, v případě rozhodnutí o poskytnutí či pozbytí tohoto území, opětovně poskytnout právo rozhodnout nad Gibraltarem Španělsku. A to i v případě, že se jedná o třetího aktéra, kterým by mohl být gibraltarský lid. Nicméně gibraltarská ústava z roku 2006 nepovoluje nakládání s Gibraltarem bez svobodné a demokraticky vyjádřené vůle jeho obyvatel. Tedy dle článku X Utrechtské mírové smlouvy, s podporou stanovisky dekolonizačního Výboru 24, je osud Gibraltarů buď britský, nebo španělský (Malenovský 2013: 18).

V současnosti ale vůle na osamostatnění Gibraltarů nepanuje ani mezi politickou reprezentací tohoto území. Současná vládnoucí a zároveň největší strana sociálních demokratů (*Gibraltar Socialist Labour Party*) přijala rozhodnutí britské společnosti v brexitovém referendu, ale zdůrazňuje, že setrvání v Evropské unii je v nejlepším zájmu jak Gibraltarů, tak Velké Británie. Španělský návrh na sdílenou suverenitu sociální demokraté odmítají a zdůrazňují, že zůstanou britští i za cenu odchodu z Evropské unie. Roli Gibraltarů vidí v posilování vlivu a zájmů

v mezinárodních organizacích (GSLP nedatováno). V těchto základních otázkách se čtyři největší strany shodují. Lídr opozice Keith Azopardi ale dodává, že jednání ohledně brexitu vládnoucí koalice nezvládla a postavila Španělsko do výhodnější pozice (GSD 2019: 111). Postoje politických stran tak odráží vůli samotných Gibraltáranů. Na jednu stranu si uvědomují rizika spojená s brexitem a vystoupením z Evropské unie, ale jejich pro britská identita a hrozba španělské suverenity je tmel, který drží tamní společnost pohromadě.

5. Závěr

Spor o suverenitu nad Gibraltarem mezi Spojeným královstvím a Španělskem je determinován Utrechtskou mírovou smlouvou, která nejen že ukončila válku o španělské dědictví, ale také nastavila podmínky britské správy tohoto území. Právě ony podmínky, tedy například zapovězení vstupu Židům a Maurům, omezení pozemní komunikace s okolním regionem či tzv. předkupní právo, by se daly rovněž interpretovat ve prospěch Španělska. Značí totiž, že i přes předání hmotných statků lokalizovaných na Gibraltar, si Španělsko, i když nepřímě, ponechalo některá svrchovaná práva. Nicméně Spojené království dvě ze tří výše uvedených podmínek porušilo. Pokud se podíváme na španělské násilné snahy o znovunabytí tohoto území defenzivní optikou, lze je považovat za snahu o nápravu tohoto stavu, způsobeného Velkou Británií. Na tyto snahy by se mělo nahlížet v dobovém kontextu. Uzavření hranic frankistickým Španělskem, které následovalo koncem 60. let 20. století, bylo nepochybně kontroverzním krokem. Neakceptovatelné ale je trvání blokády až do poloviny 80. let. Kdyby byla ukončena v roce 1975, tedy v roce, kdy umírá Francisco Franco, a byl zahájen proces demokratizace Španělska, nebyl by negativní pohled Gibraltářanů na Španěle tak znatelný. Gibraltarskému pohledu na Španělsko nahrává i způsob, kterým má být dekolonizace dokončena. Pro Španělsko má zásadní přednost zachování územní celistvosti a nikoli právo na sebeurčení, které je hlavní pro Spojené království. To se může jevit Gibraltářanům jako relativizace jejich kultury a vlastně i celé jejich identity. Pokud se podíváme na současné Španělsko, zjistíme, že se jedná spíše o směsici národů, v některých případech nedobrovolně držených pod jednou centrální mocí. Návrhy sdílené suverenity Velké Británie a Španělska svědčí o nerespektování vůle Gibraltářanů ve vztahu setrvání ve statutu britského zámořského území. Zdá se také, že ani odchod Spojeného království z Evropské unie a s tím spojené následky na tom stavu nic nezmění. Opět je nutno podotknout, jak dalekosáhlé důsledky brexitu budou. To, zda se prohloubí propast mezi Gibraltarem a Velkou Británií, se ukáže až časem. Ale již nyní je možné poznamenat, že pokud se postoj Španělska vůči Gibraltaru nezmění a vzájemné vztahy se neoteplí, bude Gibraltar nadále britský.

Gibraltarská identita a vnímání Velké Británie je důležitou součástí celého sporu i v návaznosti na posilování vnitřní autonomie a práva na sebeurčení. Gibraltarská národní identita je v první řadě upevněna jazykem. Ten jako takový hraje důležitou, ne-li nejdůležitější roli ve formování kultury a svébytnosti každého společenství. Yanito, jako specifický gibraltarský prvek, nám dává možnost pozorovat vývoj gibraltarské identity. V 80. a 90. letech byl tento místní dialog na pomyslném vrcholu právě díky nacionalisticky orientované vládě sociálních demokratů v čele s Joem Bossanem. Podporou gibraltarských specifík a vytvořením nových svátků, viz Gibraltar national day, jejichž účelem bylo uvědomění gibraltarského národa a snaha o emancipaci na Spojeném království. V současnosti ale na příkladu yanita vidíme posun k britství, právě v důsledku dominance angličtiny. Vezmeme-li v potaz důležitost jazyka pro formování kultury a identity, není divu, že Gibraltar má nyní ke Spojenému království mnohem blíže. O tom svědčí i všeobecný respekt gibraltarské společnosti k výsledku brexitového referenda, ve kterém místní obyvatelé hlasovali největším procentním podílem pro setrvání ze všech regionů Spojeného království. Vztah Velké Británie a Gibraltaru je v současnosti stabilní a úvahy o osamostatnění tohoto zámořského území nezaznívají ani od obyvatel či politické reprezentace. Nicméně se historie může opakovat a Gibraltar by v důsledku brexitu představoval stejnou finanční zátěž pro Velkou Británii jako za dob španělské blokády.

6. Seznam literatury

Anderson, B. (2004). Pomyslná společenství. In: Hroch, M., *Pohledy na národ a nacionalismus* (Praha: Slon), s. 239–269.

Azopardi, K. (2009). *Sovereignty and the stateless nation: Gibraltar in the modern legal context* (Oxford: Hart Publishing).

Baczynska, G. (2019). EU irks Britain by calling Gibraltar a 'colony'. *Reuters*. 1. 2. 2019 (<https://www.reuters.com/article/uk-britain-eu-gibraltar/eu-irks-britain-by-calling-gibraltar-a-colony-idUSKCN1PQ4DJ>, 3. 3. 2020).

Bordering on Britishness (2019a). *Research* (<http://borderingonbritishness.net/research/>, 1. 4. 2020).

Bordering on Britishness (2019b). *Summary of findings* (<http://borderingonbritishness.net/research/>, 1. 4. 2020).

Campistol, R. J. (2007). Krize 17. století. In: Arteta, U. A. – Serrano, S. C. a kol., *Dějiny Španělska* (Praha: NLN), s. 291–332.

Canessa A. ed. (2019). *Bordering on Britishness: National Identity in Gibraltar from the Spanish Civil War to Brexit* (Cham: Palgrave Macmillan).

Euractiv (2020). *Gibraltar eyes joining Schengen to ease post-Brexit border fears* (<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/gibraltar-eyes-joining-schengen-to-ease-post-brexit-border-fears/>, 14. 4. 2020).

Gibnet (nedatováno). *Article X of The Treaty of Utrecht* (<http://www.gibnet.com/library/utrecht.htm>, 29. 02. 2020).

Gold, P. (2005). *Gibraltar: British or Spanish?* (Oxford: Routledge).

Gold, P. (2010). Identity formation in Gibraltar: Geopolitical, historical and cultural factors. *Geopolitics* 15 (2), s. 367–384.

GSD (2019). *The future you deserve* (http://www.gsd.gi/pdf/Manifesto_2019.pdf, 15. 4. 2020).

GSLP (nedatováno). *Foreign affairs* (<https://www.gslp.gi/policy/foreign-affairs/>, 15. 4. 2020).

HM Government (2019). *Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community* (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840655/Agreement_on_the_withdrawal_of_the_United_Kingdom_of_Great_Britain_and_Northern_Ireland_from_the_European_Union_and_the_European_Atomic_Energy_Community.pdf, 14. 4. 2020), s. 1–535.

HM Government of Gibraltar (2016). *Additional material in support of answers to questions posed by their lordships* (<http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/european-union-committee/brexit-gibraltar/written/45032.html>, 14. 4. 2020).

House of Lords (2017). *Brexit: Gibraltar* (<https://publications.parliament.uk/pa/ld201617/ldselect/ldeucom/116/116.pdf>, 13. 4. 2020), s. 1–39.

Hroch, M. (2009). *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů* (Praha: Slon).

Košťál, V. (2009). *Gibraltar: podivný spor o Herkulovy sloupy* (Brno: Barrister & Principal).

Malenovský, J. (2013). 300 let Utrechtské smlouvy a nevyřešený rébus mezinárodněprávního postavení Gibraltarů. *Mezinárodní vztahy* 48 (1), s. 5–26.

Michot, J. (2015). A Few ‘Keys’ to Understanding Gibraltar. *International journal of humanities and cultural studies* 1 (4), s. 344–364.

Modebadze, V. (2013). The issue of Gibraltar’s sovereignty and Spain’s territorial integrity. *Journal of Social Sciences* 2, s. 43–48.

O’Grady, S. (2018). Gibraltar is going to be an even bigger Brexit problem than Ireland – so why does no one want to talk about it? *Independent*. 1. 3. 2018

(<https://www.independent.co.uk/voices/gibraltar-brexit-northern-ireland-border-spain-theresa-may-a8234516.html>, 14. 4. 2020).

Reyes, R. (2016). Picardo says 'no' as Spain pitches joint sovereignty at UN. *Gibraltar Chronicle*. 5. 10. 2016 (<https://www.chronicle.gi/picardo-says-no-as-spain-pitches-joint-sovereignty-at-un/>, 14. 4. 2020).

The Electoral Commission (nedatováno). *Results and turnout at the EU referendum* (<https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>, 13. 4. 2020).

Toszek, H. B. (2019). Brexit Referendum in Gibraltar. Result and Effect. *Białostockie Studia Prawnicze* 1 (4), s. 93–104.

Valle Gálvez A. (2016). Brexit negotiations and Gibraltar: time for a 'modus vivendi'? *Gibraltar Reports* 2 (2), s. 19–26.

7. Resumé

Gibraltar is a territory on the southern tip of the Iberian Peninsula, which extends into the Mediterranean Sea. This formerly Spanish territory became British in 1713, as a result of the War of the Spanish Succession, on the basis of the Utrecht Peace Treaty. To this day, the Treaty determines the relationship between the United Kingdom and Spain vis-à-vis Gibraltar. It also forms the basis of the arguments of both sides of the dispute and represents the defeat of the Spanish superpower and the beginning of British rule. For Great Britain, the territory was primarily of military-strategic importance. Gibraltar helped the United Kingdom control the Mediterranean Sea, which also increased its commercial importance. The reasons for the Kingdom of Spain to regain territory are quite different. Based on them, the preservation of the territorial integrity of the country stands together with the historical injustice that the British overseas territory in the Iberian Peninsula resembles. One of the most significant efforts was the proclamation of the blockade of Gibraltar in the late 1960's which formally lasted until 1985. As a result of this blockade, the character of Gibraltar changed and the territory became dependent on Great Britain and its aid. The blockade has also caused a significant cooling of Gibraltar-Spanish relations which continues to this day.

Following a referendum called in 2016, the people of the United Kingdom decided to leave the European Union. In Gibraltar, the proportion of votes for remaining was the highest of all the constituencies of Great Britain. Over 95% of the population of Gibraltar wanted to remain in European integration structures. For this British overseas territory, Brexit can mean several things. The most likely situation is to maintain the status quo. The Gibraltar-Spanish border would become the external border of the European Union. The issue of border permeability is also a major problem that must be investigated favorably for both Gibraltar and Spain. The second possible scenario is Spain's proposal for shared sovereignty. The British Queen and at the same time the King of Spain would thus become sovereign in Gibraltar. This would keep Gibraltar part of the European Union. But all this is complicated by the cold relationship of the Gibraltar people with the Spaniards. The last possibility of post brexit development is

to gain independence from the United Kingdom. These ideas emerged in Gibraltar society in the 1990s, but today such considerations are absent between political representation and the population.